

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) ЩОДО ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ У ВИГЛЯДІ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

TOPICAL ISSUES OF ILLEGAL ACTIVITIES AIMED AT TAX EVASION, DUTIES (MANDATORY PAYMENTS) ON HUMANITARIAN AID IN THE FORM OF VEHICLES DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE

Григорашенко О.В., аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0006-8934-5401

Війна росії проти нашої країни показали всьому світу хто такі українці. В найтрагічніші та найважчі часи наші громадяни не зневірилися та не злякались, не занепали духом, а стали пліч опліч для спротиву окупантам. Одним із проявів такого єднання став волонтерський рух. Незадіяне в військових діях населення намагалось допомогти військовим, як продовольством, одягом так і зброєю та транспортом. Своєю самовідданістю волонтери здобули повагу та довіру суспільства. Держава усвідомлюючи важливість волонтерського руху теж почала допомагати шляхом спрощення процедур розмитнення гуманітарних вантажів.

Зазначено, що зловживання в цій сфері є вкрай небезпечною тенденцією, яка може підірвати довіру до волонтерського руху, який так необхідний нашій країні. Недовіра суспільства до фондів та організацій які займаються допомогою як військовим так і населенню, яке постраждало від агресії, значно ускладнить їх діяльність, і створить додаткові виклики національній безпеці України.

Визначено науковців які в своїх працях досліджували проблематику протиправної діяльності, спрямованої на ухилення від сплати податків.

Розглянуто законодавчу базу, яка регламентує правовий режим воєнного стану, регулює питання діяльності благодійних фондів, гуманітарної допомоги, та порядку ввезення гуманітарної допомоги на територію України.

Проаналізовано данні з Єдиного державного реєстру судових рішень, та встановлено не поодинокі факти різноманітних злочинних схем щодо реалізації гуманітарної допомоги.

Досліджено найрозповсюдженіші схеми злочинної діяльності які спрямовані на отримання прибутку, шляхом продажу ввезених на територію України як гуманітарної допомоги автомобілів.

Запропоновано шляхи профілактичної діяльності за для недопущення протиправних дій з гуманітарною допомогою, яка ввозиться з-за кордону.

Ключові слова: ухилення від сплати податків, благодійні фонди, гуманітарна допомога, перепродаж автомобілів, пільгове розмитнення, незаконне використання, кримінальний аналіз.

Russia's war against our country showed the whole world who Ukrainians are. In the most tragic and difficult times, our citizens did not despair and were not afraid, did not lose heart, but stood shoulder to shoulder to resist the invaders. One of the manifestations of such unity was the volunteer movement. The population not involved in military operations tried to help the military, both with food, clothing, weapons and transport. By their selflessness, the volunteers gained the respect and trust of society. Realizing the importance of the volunteer movement, the state also began to help by simplifying customs clearance procedures for humanitarian cargo.

It is noted that abuse in this area is an extremely dangerous trend that can undermine trust in the volunteer movement, which is so necessary for our country. Society's mistrust of foundations and organizations engaged in helping both the military and the population affected by aggression will significantly complicate their activities and create additional challenges to Ukraine's national security.

Scientists have been identified who in their writings have studied the problems of illegal activity aimed at tax evasion.

The legislative framework, which regulates the legal regime of martial law, regulates the activities of charitable funds, humanitarian aid, and the procedure for importing humanitarian aid into the territory of Ukraine, was considered.

Data from the Unified State Register of Court Decisions was analyzed, and not a single fact of various criminal schemes regarding the implementation of humanitarian aid was established.

The most widespread schemes of criminal activity aimed at making a profit by selling cars imported to the territory of Ukraine as humanitarian aid were studied.

Proposed ways of preventive activities to prevent illegal actions with humanitarian aid imported from abroad.

Key words: tax evasion, charitable foundations, humanitarian aid, car resale, preferential customs clearance, illegal use, criminal analysis.

Постановка проблематики. Війна росії проти нашої країни показали всьому світу хто такі українці. В найтрагічніші та найважчі часи наші громадяни не зневірилися та не злякались, не занепали духом, а стали пліч опліч для спротиву окупантам. Одним із проявів такого єднання став волонтерський рух. Незадіяне в військових діях населення намагалось допомогти військовим, як продовольством, одягом так і зброєю та транспортом. Своєю самовідданістю волонтери здобули повагу та довіру суспільства. Держава усвідомлюючи важливість волонтерського руху теж почала допомагати шляхом спрощення процедур розмитнення гуманітарних вантажів.

В той же час, деякими несвідомими особами почали вчинятись дії направленні на зловживання пільгових процедур ввезення гуманітарних вантажів під прикриттям недержавних організацій, які видають себе за благодійні фонди.

На наше переконання, це є вкрай небезпечна тенденція, яка може підірвати довіру до волонтерського руху, який так необхідний нашій країні. Недовіра суспільства до фондів та організацій які займаються допомогою як військовим так і населенню, яке постраждало від агресії, значно ускладнить їх діяльність, і створить додаткові виклики національній безпеці України.

В зв'язку з чим, аналіз та пошук шляхів боротьби з фактами протиправних дій щодо гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану є актуальним та нагальним завданням правоохоронної системи України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблематики документування та розслідування кримінальних правопорушень щодо протиправної діяльності, спрямованої на ухилення від сплати податків були присвячені роботи вітчизняних науковців, як за Кримінально-процесуальним кодексом України

1960 року В. А. Айдемським, Р. С. Довбаш, О. С. Задорожнім, В. В. Лисенком, Г. О. Лісовим, С. М. Найдьоном, В. А. Некрасовим, В. П. Поїздом, Г. П. Цимбал, П. В. Цимбалом, В. В. Топчієм, Г. Л. Чигриною, так і після реформи 2012 року Г. Г. Філоненко, Н. В. Гоч, О. А. Марущаком, О. В. Воробей, О. В. В'язковим та іншими.

Таким чином в Україні мають місце дослідження з питань ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

В той же час механізми вчинення, шляхи протидії та методики розслідування зазначеного виду протиправної діяльності в рамках здійснення діяльності пов'язаної з організацією доставлення гуманітарної допомоги в період воєнного стану майже не досліджувались, оскільки це доволі новий прояв злочинної діяльності.

Метою статті є аналіз механізмів вчинення протиправної діяльності, спрямованої на ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) щодо гуманітарної допомоги у вигляді транспортних засобів. Дослідження способів документування та методики розслідування такого виду злочинів.

Вклад основного матеріалу. На теперішній час в Україні діє такий правовий режим як воєнний стан. Згідно ст. 1 Закону України «Про оборону України», ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7], [5].

На підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022, затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №2102-IX, в Україні із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб введено воєнний стан, який в подальшому неодноразово продовжувався [3].

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року волонтерський рух в країні став невід'ємною частиною суспільного життя. Мільйони українців згуртувалися, щоб допомагати один одному, армії та людям, постраждалим від війни. У перший період після початку конфлікту, волонтери займалися наданням медичної допомоги, збором коштів на закупівлю бронезитових, медичного обладнання, та іншого необхідного для військових на передовій. Вони також організували збір продуктів харчування, одягу та речей першої необхідності для біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Точну кількість волонтерів оцінити складно, адже багато людей допомагають спонтанно та не реєструються в жодних організаціях. За оцінками експертів, станом на травень 2023 року, у волонтерській діяльності в Україні брали участь від 2 до 5 мільйонів людей.

Волонтери надають допомогу в найрізноманітніших сферах, зокрема:

Гуманітарна допомога: збір та розподіл продуктів харчування, одягу, ліків, медичного обладнання;

Підтримка армії: забезпечення військових їжею, одягом, бронезитовими, шоломами, технікою;

Евакуація людей: допомога з виїздом з зон бойових дій, поселення у безпечних місцях;

Медична допомога: надання першої медичної допомоги, догляд за пораненими та хворими;

Психологічна допомога: підтримка людей, які постраждали від війни;

Інформаційна діяльність: розповсюдження правдивої інформації про війну в Україні.

Враховуючи масштаби та важливість для держави такої діяльності, за дія полегшення та сприяння її, законодавець передбачив та відповідно до Постанови КМУ

№ 953 від 5 вересня 2023 року про «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» {з змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 1216 від 20.11.2023} Кабінет Міністрів України затвердив Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану [2].

Користуючись необхідністю широкого кола осіб в гуманітарній допомозі, та державного сприяння здійснення такої допомоги постраждалим від військової агресії, певна категорія осіб вирішила скористатись механізмами надання гуманітарної допомоги благодійними організаціями для свого збагачення. В ході аналізу Єдиного державного реєстру судових рішень було встановлено, що в Україні мають місце не поодинокі факти різноманітних злочинних схем щодо реалізації гуманітарної допомоги (транспортні засоби, одяг, спорядження, квадрокоптери тощо).

Згідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених цим Законом, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах в тому числі сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [1].

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про гуманітарну допомогу» товари (предмети) що ввозяться (пересилаються) як гуманітарна допомога, підлягають першочерговому безкоштовному спрощеному декларуванню митними органами відповідними установами та організаціями незалежно від форми власності, з обов'язковим проставленням у товаросупровідних документах, вантажних митних деклараціях клейма «Гуманітарна допомога», «Продаж заборонено», завіреного печаткою митника. Зокрема, відповідно до вимог ст. 12 Закону України «Про гуманітарну допомогу» передбачена відповідальність за порушення законодавства про гуманітарну допомогу. Особи, винні у порушенні законодавства про гуманітарну допомогу, несуть відповідальність згідно із законами України. Порушення законодавства про гуманітарну допомогу, що тягне за собою кримінальну відповідальність згідно з законом є: використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням; використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку; товари (предмети) гуманітарної допомоги. Які продаються за грошові кошти, або передаються за інші види компенсації, та (або) виручка, отримана за такої продаж, вилучаються або конфіскуються у встановленому порядку [4].

Прикладом злочинної схеми є наступні дії. У фізичних та юридичних осіб виникає злочинний умисел, спрямований на отримання прибутку, шляхом продажу ввезених на територію України як гуманітарної допомоги автомобілів, тобто діючи умисно з корисливих мотивів, з метою особистого незаконного збагачення, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, в порушення вимог ст.12 Закону України «Про гуманітарну допомогу» та Постанови КМУ № 953 від 5 вересня 2023 року про «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» {з змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 1216 від 20.11.2023, розроблюють та впроваджують в дію злочинну схему щодо продажу автотранспортних засобів завезених на територію України як гуманітарна допомога в яку задіють посадових осіб благодійних організацій та посадових осіб військовослужбовців.

Тобто транспортні засоби ввозяться на територію України з подальшою реалізацією, як благодійна допомога без обов'язкових митних платежів при розмитненні автомобілів, а саме: звільнено мита 10% від вартості автомобіля, відповідно до статті 271 Митного кодексу України [6], Закону України «Про митний тариф України» [8], акцизного податку (який складається з базової ставки, х коефіцієнт об'єму двигуна, х коефіцієнт віку транспортно-го засобу), податку на додану вартість 20% відповідно до Податкового кодексу, та пенсійного збору при першій постанові автомобіля на облік у розмірі 3% від вартості автомобіля, відповідно пункту 7 статті 1 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування».

Зокрема, представниками благодійних «Фондів» та перевізником з метою отримання прибутку від реалізації гуманітарних автомобілів, здійснюється пошук покуштів автомобілів шляхом надання оголошень на інтернет-ресурсах «ОЛХ», «АвтоРІА», «РСТ», щодо реалізації автомобілів в «Зоні ООС ввезених під «волонтеруку» з розміщенням фотографій автомобілів. При знаходженні покуштя отримують від нього копію військового квитка, паспорта та ідентифікаційного номеру, для подальшого оформлення довіреності від імені одного із Фондів на право керування автомобілем.

Для купівлі автомобілів залучають співучасника-перевізника який здійснює підбір автомобілів за кордоном, їх купівлю та перевезення на територію України. З метою забезпечення ввезення автомобілів, через митний пункт пропуску під «нульове» розмитнення, як гуманітарну допомогу, тобто особа звертається до представників Фондів з метою виготовлення від імені Фондів супровідних документів на автомобіль (листа від імені Фонду з проханням щодо пропуску через митний контроль автомобілів, декларації про визнання автомобілів гуманітарним товаром).

В подальшому особи виготовляють листи від імені Фондів які використовуються при перевезенні автомобілів через митний пункт пропуску на підставі листів Фонду складається «Декларація про визнання автомобіля гуманітарною допомогою», яку надають митнику в пункті митного пропуску та без розмитнення переміщують автомобіль через кордон, як гуманітарну допомогу на територію України. Після перетину пункту пропуску особа передає замовнику «Декларацію про визнання автомобіля гуманітарною допомогою» з відтиском печатки митника, а той в свою чергу передає зазначену Декларацію розпоряднику Фондами, для реєстрації автомобілів в ТСЦ.

Розпорядник Фонду перебуваючи в ТСЦ, на підставі отриманої «Декларації» про визнання автомобіля гуманітарною допомогою», листа Фонду, реєструє автомобіль на тимчасовий облік, кінцевим бенефіціарним власником якого визначено Фонд. В подальшому отримавши з ТСЦ тимчасові талони, номерні знаки з українською реєстрацією на автомобіль, виготовляє пакет документів на покуштя: (довіреність від імені Фонду на право користування, тимчасовий талон та надсилає їх продавцю).

В подальшому продавець продає автомобілі через інтернет-ресурс «ОЛХ» та інші покупцям-військовослужбовцям та передає їм номерні знаки з пакетом документів від Фонду, при цьому вводить останніх в оману, повідомляючи, що відповідно до закону, після закінчення військового стану автомобіль можна буде переоформити у свою власність, що не відповідає дійсності.

Відповідно до Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів: Державна реєстрація транспортних засобів проводиться територіальними органами з надання сервісних послуг МВС з метою здійснення контролю за відповідністю конструкції транспортних засобів установленим вимогам правил і нормативів, дотриманням законодавства, що визначає порядок сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), використанням транспортних засобів в умовах воєнного і надзвичай-

ного стану, а також для ведення їх обліку та запобіганню вчиненню щодо них протиправних дій. Власники транспортних засобів та особи, що експлуатують такі засоби на законних підставах, або їх представники зобов'язані зареєструвати (перереєструвати) транспортні засоби протягом десяти днів після придбання (одержання) або митного оформлення, або тимчасового ввезення на територію України, або виникнення обставин, що є підставою для внесення змін до реєстраційних документів. Строк державної реєстрації продовжується у разі введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. У разі припинення або скасування воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях власники зобов'язані зареєструвати (перереєструвати) транспортні засоби протягом дев'яноста днів.

Тобто, продавець достовірно розуміючи, що транспортний засіб зареєстровано на Благодійну організацію та покупець ні якого відношення до фонду не має (власником транспортного засобу являється фонд), що унеможливує реєстрацію за покупцем після закінчення воєнного стану без сплати ввізного мита 10% від вартості автомобіля, відповідно до статті 271 Митного кодексу України, Закону України «Про митний тариф України», акцизного податку (який складається з базової ставки \times коефіцієнт об'єму двигуна \times коефіцієнт віку транспортного засобу), податку на додану вартість 20% відповідно до Податкового кодексу, та пенсійного збору при першій постановці автомобіля на облік у розмірі 3% від вартості автомобіля, відповідно пункту 7 статті 1 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування».

Зазначена діяльність підпадає під статтю 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [9].

Висновки. Зазначені дії не тільки вводять в оману осіб які бажають придбати транспортний засіб, але і наносять значні репутаційні збитки як благодійним фондам та і державі в очах суспільства. З метою недопущення подібних протиправних алгоритмів, необхідно проводити більш активну роз'яснювальну роботу серед населення. Фактам протиправних дій благодійних фондів піддавати широкому розголосу з метою забезпечення останнім не тільки притягнення до відповідальності конкретних осіб, але і суспільного осуду.

Ми розуміємо що запровадження жорсткого контролю зі сторони держави за благодійними організаціями спричинить по перше ускладнення їхньої діяльності, а по друге породить корупційні ризики в сфері перевірки таких організацій. В той же час Прикордонна Служба України має одні із найфаховіших в країні підрозділи кримінального аналізу, які при наявності достатньої інформації про те які організації здійснюють перетинання кордону з якими видами гуманітарної допомоги, і при взаємодії з Національною поліцією щодо подальшої долі такої допомоги, можуть визначити які з благодійних фондів та організацій можуть підпадати під ризики здійснення протиправних дій. Що стане підставою для більш ретельного відслідковування діяльності таких організацій і запобігання їх можливої протиправної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073-VI: станом на 23.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 17.04.2024)
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо реєстрації та обліку гуманітарної допомоги та її отримувачів у період воєнного стану» №953 від №1216 від 20.11.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1216-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.04.2024)
3. Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 19.04.2024)
4. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.199 № 1192-XIV: станом на 23.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 17.04.2024)
5. Закон України «Про оборону» від 06.12.1991 № 1932-XII: станом на 04.04.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 19.04.2024)
6. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI: станом на 13.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 10.04.2024)
7. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII: станом на 19.04.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.04.2024)
8. Закон України «Про митний тариф України» від 19.10.2022 р. № 2697-XI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення: 10.04.2024)
9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28.03.2024р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2023)